

REMISSYTTRANDE

2021-09-29

Dnr. 0224/21

Er referens: Ju2021/02201

Justitiedepartementet

103 33 Stockholm

Remissyttrande över Ett förstärkt skydd mot sexuella kränkningar (SOU 2021:43)

Brottsförebyggande rådet (Brå) har fått rubricerade betänkande på remiss och lämnar nedanstående yttrande. Brås yttrande följer dispositionen i betänkandet.

5. Sexualbrott på distans

Brå är enig med utredningen om att dagens lagstiftning i vissa avseenden inte är tillräcklig vad gäller gärningar på distans med uppdelat förlopp.

Brå är emellertid tveksam till om kränkningen vid handlingar med uppdelat förlopp kan antas vara densamma som när handlingarna följs av gärningspersonen i realtid. Brottsoffrets utsatthet vid utförandet av de sexuella handlingarna torde vara lägre, om än fortfarande allvarlig, när gärningspersonen inte är närvarande fysiskt eller på distans i realtid. Att graden av kränkning och lidandet för brottsoffer för distansbrott med uppdelat förlopp i många fall är lika stort som vid fysiska övergrepp eller vid distansbrott i realtid beror till stor del på dokumentationen av övergreppet och rädslan för spridning av övergreppsmaterialet och inte i första hand på kränkningen av den sexuella handlingen i sig. Detta resonemang talar för en särreglering som fokuserar på kombinationen av den sexuella kränkningen och rädslan för spridning snarare än att jämställa den sexuella kränkningen vid de två typerna av brott.

En fortsatt utvidgning av våldtäktsbrottet till att även omfatta handlingar utan samtidig interaktion kan leda till stor diskrepans mellan allmänhetens uppfattning av vad som ingår i begreppet våldtäkt och det juridiska begreppet. Även detta skulle tala för en särreglering av distansbrotten med uppdelat förlopp.

Utredningen har fokuserat på 6 kap. 1-6 §§ brottsbalken. Brå ser dock att resonemangen om sexualbrott på distans, i realtid samt med uppdelat förlopp, också skulle kunna aktualiseras gällande köp av sexuell tjänst (6 kap. 11 §). I så fall skulle det krävas en analys av eventuella vidare följder, exempelvis avseende viss typ av pornografi. Vad gäller utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling (6 kap. 9 §) på distans bedömer Brå att typen av gärningar redan täcks in av straffbestämmelsen om utnyttjande av barn genom sexuell posering (6 kap. 8 §).

6. Sexuellt ofredande

Brå tillstyrker utredningens förslag att införa en särskild straffbestämmelse för sexuellt ofredande mot barn. Brå avstyrker dock förslaget om att fängelse ska vara minimistraff vid sexuellt ofredande mot barn. Eftersom straffbestämmelsen om sexuellt ofredande syftar till att reglera den nedre gränsen för vad som bör utgöra sexualbrott bör detta även återspeglas i straffskalan. Brå bedömer därför att bötestraff bör ingå i straffskalan även för sexuellt ofredande mot barn.

Brå avstyrker utredningens förslag att införa en särskild straffskala för grova sexuella ofredanden. Utredningen presenterar ett antal kvalifikationsgrunder för grovt sexuellt

ofredande, bland annat att offret sovit, varit medvetlös eller befunnit sig i ett tillstånd av allvarlig rädsla, att flera gärningsmän deltagit i övergreppet eller gärningen pågått under en längre tid. Däremot saknas underlag för att förstå vilka av dessa typer av handlingar, som inte redan omfattas av andra straffbestämmelser, där straffskalan ligger på samma nivå som den föreslagna straffskalan för grovt sexuellt ofredande. Istället redovisar utredningen att i och med 2018 års ändringar av 6 kap. brottsbalken har tillämpningsområdet för sexuellt ofredande minskat eftersom vissa gärningar som tidigare bedömts som sexuellt ofredande numera kan bedömas som våldtäkt eller sexuellt övergrepp, vilket alltså skulle kunna tala emot behovet av att en ny straffskala för de grövre fallen av sexuellt ofredande. Enligt Brås bedömning bör önskemålet om att kunna utdöma strängare straff för grövre sexuella ofredanden kunna tillgodoses genom att rättsväsendet i större utsträckning utnyttjar det utrymme som finns i befintliga straffskalor.

Brå tillstyrker utredningens bedömning att inte utvidga straffbestämmelsen om sexuellt ofredande genom en kriminalisering av smygfotoografering på visst avstånd. Däremot ser Brå ett fortsatt behov av att se över det så kallade platsrekvisitet i lagen om kränkande fotoografering. I Brås uppföljning av lagen om kränkande fotoografering framkom att rekvisitet *annat liknande utrymme* i 4 kap. 6 a § brottsbalken tenderar att tolkas restriktivt. Det innebär att integritetskränkande fotoografering som sker på möjliga skyddsvärda platser (t.ex. en läkarmottagning) och på ett något längre avstånd än i offrets mest direkta närhet varken omfattas av straffbestämmelsen om kränkande fotoografering eller straffbestämmelserna om sexuellt ofredande (Brå 2019:7). Uppdraget i utredningen har dock endast gällt överväganden om huruvida straffbestämmelsen om sexuellt ofredande ska utvidgas med avseende på smygfotoograferingens avstånd och inte skyddet mot smygfotoografering avseende plats. Brå bedömer därför att platsrekvisitet i lagen om kränkande fotoografering framgent bör ses över för att säkerställa att det kriminaliserade området ligger i linje med lagstiftarens intentioner.

7. Utnyttjande av barn för sexuell posering

De hovrättsdomar som återges i utredningen visar tydligt att det finns tillämpningssvårigheter gällande rekvisiten ”posering”, ”utföra” och ”medverka” och Brå är enig med utredningen gällande behovet av att förtydliga straffbestämmelsens innehåll och rekvisit. Brå delar också utredningens uppfattning att även passiva offer ska ha ett straffrättsligt skydd mot att få sin sexuella integritet kränkt genom att försättas i sexuella positioner. Att enligt utredningens förslag utvidga poseringsbrottet till att även omfatta passiva offer kan därför vara motiverat om de tänka gärningarna inte redan täcks in av någon annan straffbestämmelse. Brås uppfattning är dock att det presenterade underlaget och tillgänglig praxis inte räcker för att avgöra huruvida andra befintliga straffbestämmelser, t.ex. den föreslagna straffbestämmelsen sexuellt ofredande mot barn, täcker in dessa handlingar.

Om den föreslagna utvidgningen genomförs bör eventuellt användandet av ordet posering i lagtexten ses över. Brås bedömning är att ordet posering i normalt språkbruk inte innefattar passiva offer. En möjlighet att överväga är att i det föreslagna tillägget i 6 kap. 9 § brottsbalken istället använda ordet *position* med en formulering som omfattar den som försätter barnet eller utnyttjar att någon annan försatt barnet i en sexuell position.

8. Översyn av straffskalorna i 6 kap. brottsbalken

Kommentarer avseende våldtäkt, sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn och grovt sexuellt övergrepp mot barn

Brå avstyrker utredningens förslag till straffskärpningar för våldtäkt, sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn och grovt sexuellt övergrepp mot barn.

För att en straffskärpning ska göras ska det finnas starka skäl för en sådan straffskärpning. En avsaknad av starka skäl emot är inte tillräckligt. Brås uppfattning är att några starka skäl för skärpta straff för de aktuella brotten inte presenteras i betänkandet, tvärt om presenteras just starka skäl emot.

De skäl mot en straffskärpning som Brå vill framföra särskilt är följande:

Den skärpta synen på sexualbrott generellt och våldtäkt specifikt har redan fått genomslag i lagstiftningen genom ett flertal utvidgningar av vilka beteenden som kriminaliseras samt hur de rubriceras.

Ett minimistraff för våldtäkt på tre år innebär ett dubbelt så högt minimistraff som för grov misshandel, dvs. ett brott som kräver att gärningen varit livsfarlig, att offret tillfogats svåra skador eller att gärningspersonen annars visat särskild hänsynslöshet.

En höjning av minimistraffet för våldtäkt minskar möjligheterna till en differentierad straffmätning. Istället för att höja minimistraffen bör fokus ligga på ett nyttjande av hela straffskalan. Genom att behålla nuvarande minimistraff och nyttja hela straffskalan för att differentiera mellan brotten försvinner också behovet av särskilda straffskalor för mindre grova brott för sexuellt övergrepp och sexuellt övergrepp mot barn.

Kommentar avseende utnyttjande av barn genom sexuell posering

Brå tillstyrker förslaget att höja minimistraffet för utnyttjande av barn för sexuell posering från böter till fängelse.

Brås ställningstagande att tillstyrka förslaget för ett skärpt minimistraff för utnyttjande av barn för sexuell posering görs trots att Brå inte tillstyrker den föreslagna straffskalan för sexuellt ofredande mot barn (se ovan). Brå delar därmed inte utredningens argument för en straffskärpning av poseringsbrottet som en konsekvens av fängelse som minimistraff för sexuellt ofredande mot barn. Brå menar att straffskärpningen för utnyttjande av barn för sexuell posering istället bör motiveras utifrån graden av utsatthet liksom konsekvenser och lidande för brottsoffret vid utnyttjande av barn för sexuell posering. I betänkandet presenteras forskning som visar på hur rädslan för spridning av fotografier och filmer, samt vetenskapen om att dokumentationen kan finnas kvar för alltid, påverkar de utsatta barnens mående (s. 144f).

Kommentar avseende köp av sexuell tjänst

Brå tar i nuläget inte ställning till förslaget att höja minimistraffet för köp av sexuell tjänst till fängelse.

Köp av sexuell tjänst är antagligen det brott i kap. 6 brottsbalken som i minst utsträckning varit föremål för straffskärpningar under de senaste decennierna. Det är motiverat att se över straffskalan samt diskutera om böter är ett för lindrigt straff sett till brottets allvar. Precis som utredaren skriver finns det fler aspekter av detta att ta hänsyn till innan man tar ställning till en utmönstring av böter, bl.a. frågan om tillämpningen av våldtäktslagstiftningen (inklusive oaktsam våldtäkt) vid fall av köp av sexuell tjänst, frågan om målsägandestatus, frågan om de utredande myndigheternas förutsättningar, liksom benägenhet, att utreda försvårande omständigheter vid sexköp samt eventuella övriga konsekvenser för hanteringen av brottet genom rättskedjan. Brås pågående uppföljning av tillämpningen av köp av sexuell tjänst kommer ge ytterligare kunskap om dessa frågor. Uppföljningen kommer att redovisas till regeringen i april 2022.

Kommentar avseende utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling

Brå tar i nuläget inte ställning till förslaget att höja minimistraffet för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till sex månaders fängelse och inte till förslaget att införa en särskild straffskala för mindre grova brott.

Brås pågående uppföljning av utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling (6 kap. 9 § brottsbalken) kommer ge kunskap om vilka påföljder som döms ut för brottet och hur dessa motiveras samt i övrigt om rättsväsendets tillämpning av straffbestämmelsen. Ett

slutligt ställningstagande till den föreslagna straffskärpningen bör tas först efter att Brå i april 2022 redovisat uppföljningen.

9. Spårsäkring efter sexualbrott

Brå tillstyrker förslaget till ny lag om ansvar för spårsäkring efter sexualbrott.

Brå vill samtidigt understryka vikten av att hälso- och sjukvården bemöter individen på ett sådant sätt att hon eller han känner sig motiverad att samtycka till spårsäkring, samtidigt som individen måste känna sig helt fri att tacka nej. Det kan vara en svår balansgång som kräver hög kompetens av hälso- och sjukvården.

Det kan också finnas skäl att lokalt och regionalt regelbundet följa upp hur många som fått erbjudande om spårsäkring och andelen som tackat ja respektive nej. Om andelen varierar kan det ge ett kunskapsunderlag för en diskussion om eventuella behov av kompetensutveckling i bemötandet av personer som utsatts för sexuellt våld.

Brå har i övrigt inget att erinra.

Detta yttrande avges av generaldirektör Kristina Svartz efter föredragning av utredare Lina Fjelkegård. I beredningen har deltagit utredare Kristin Franke Björkman, forsknings- och utredningsråd Stina Holmberg och enhetschef Anna Hansson.

Kristina Svartz

Lina Fjelkegård